

CRYNODEB TERFYNNOL

Mehefin 2019

Resources for Change Ltd
Cyfarwyddwyr: A Davies, C Thomas, E Cranidge, M King
Rhif TAW: 996 4504 72. Rhif y Cwmni: 7310220.
Cyfeiriad Cofrestredig: Cwrt Isaf Farmhouse, Llangattock, Crickhowell, Powys NP8 1PH.

GRYMUSO CYMUNEDAU YNG NGHYD-DESTUN BREXIT: CYMORTH I FUDIADAU TRYDYDD SECTOR YNG NGHYMURU

Crynodeb o brosiect ymchwil a gomisiynwyd gan WCVA, ac a gynhaliwyd gan Resources for Change rhwng Mawrth a Mehefin 2019.

Nod y gwaith ymchwil hwn oedd casglu gwybodaeth am yr hyn sydd angen ei wneud i helpu'r sector cymunedol yng Nghymru yn achos effaith proses Brexit. Mae'r canfyddiadau a'r dadansoddiad yn seiliedig ar dystiolaeth gan fudiadau trydydd sector ledled Cymru sy'n darparu amrywiaeth o wasanaethau i bobl a chymunedau, yn ogystal ag adolygiadau o ddata meintiol a llenyddiaeth berthnasol.

Nid yw'r sail dystiolaeth yn berffaith; er enghraifft, nid yw'r ystadegau sydd ar gael ar gyllid yr UE yn gynhwysfawr; nid oedd ymatebion gan fudiadau bob amser yn gwahaniaethu rhwng effeithiau proses Brexit ac effeithiau cyni. Fodd bynnag, daeth negeseuon clir i'r amlwg am effeithiau presennol ac effeithiau disgwylidiedig proses Brexit, ynghyd â'r camau a allai wneud gwahaniaeth positif i'r trydydd sector.

Mae nifer o ffyrdd posibl o ddarparu cymorth i fudiadau trydydd sector ac i'r sector yn ei gyfanrwydd, a allai yn unigol a gyda'i gilydd helpu i baratoi ar gyfer Brexit, y cydnerthedd i ymdopi a'r effeithiau negyddol a ragwelir o ganlyniad i Brexit, a'r awydd i fanteisio ar unrhyw gyfleoedd. Mae rhai o'r awgrymiadau'n cyfeirio at y cymorth sydd ei angen o ganlyniad uniongyrchol i effeithiau proses Brexit (a dangosir mewn llythrennau trwm ac mewn llwyd); mae angen am y lleill am fod Brexit wedi dwysau'r heriau sy'n bod eisoes (dangosir y rhain mewn llythrennau plaen).

LLAIS

- Cael 'llais wrth y bwrdd' i fudiadau trydydd sector gyda Llywodraeth Cymru ac eraill sy'n gwneud cynlluniau ar gyfer cymorth sy'n gysylltiedig â Brexit; sicrhau bod y llais hwnnw'n mynegi anghenion y sector cyfan; yn "chwyddo" llais y mudiadau bach.
- Codi ymwybyddiaeth ar lefel polisi o anghenion unigryw cymunedau gwledig a'r canlyniadau i fudiadau trydydd sector, a chyflenwi gwasanaethau.
- Ystyried canfod 'mudiadau cyswllt' rhanbarthol dwy ffordd i glywed gan ac i helpu mudiadau lleol; canfod pa welliannau/cymorth a all fod ei angen i alluogi'r mudiadau cyswllt hyn i gyflawni'r rôl hon mor effeithiol â phosibl.
- Meddwl sut y gall mudiadau ar bob lefel gael cynrychiolaeth ystyrion mewn trafodaethau sy'n gysylltiedig â chynllunio a pharatoi ar gyfer Brexit.
- Hwyluso deialog rhwng sefydliadau cyhoeddus a thrydydd sector ar realiti eu rhyng-ddibyniaeth, a'r cyfleoedd i gydweithio yn y dyfodol.

HELPU CYMUNEDAU DRWY EFFEITHIAU PROSES BREXIT

- Galluogi seilwaith lleol effeithiol, a fyddai yn:
  - Darparu'r wybodaeth am Brexit sydd ei hangen ar grwpiau cymunedol; a
  - Mynd ati'n rhagweithiol i ganfod bylchau mewn anghenion cymorth cymunedol sy'n deillio o Brexit a gwaith i alluogi'r bylchau hyn i gael eu llenwi.
- Cydnabod a lleihau effeithiau tynnu sylw swyddogion Llywodraeth Cymru oddi ar waith gyda chymunedau ac at Brexit.
- Galluogi amgylchedd cyllido sy'n helpu i gadw cyfleusterau a gwasanaethau ar lefel llawr gwlad sy'n dod â'r gymuned at ei gilydd (rhywbeth sy'n cael ei ystyried yn arbennig o bwysig mewn sefyllfa lle mae proses Brexit yn cael ei gweld fel un sydd wedi amharu ar faterion cydlyniant) ac sy'n eu galluogi i gymryd yr awenau i ddatblygu'r gwasanaethau mwyaf priodol ar gyfer eu hanghenion.

GWYBODAETH AM BREXIT

- Cytuno ar brothocol rhwng WCVA a Llywodraeth Cymru ynglŷn â darparu ac yna lledaenu gwybodaeth sy'n ymwneud â Brexit.
- Sicrhau bod mudiadau'n cael gwybodaeth am Brexit mewn ffordd mor amserol â phosibl, wedi'i chyflwyno mewn ffordd sy'n eglwur a chryno, a heb jargon.
- Egluro pa 'wybodaeth' am Brexit sy'n cael ei dosbarthu sy'n ffeithiol ac sy'n wirioneddol bwysig.

CYNLLUNIO A PHARATOI AR GYFER BREXIT

- Galluogi mudiadau i greu'r gallu i feddwl am yr hyn mae angen iddynt ei wneud i baratoi ar gyfer effaith proses Brexit.
- Sicrhau bod mudiadau ar lefel leol yn ymwybodol a ydynt yn cael cyllid sy'n deillio o gronfeydd yr UE.
- Yn achos y sector yn ei gyfanrwydd, ystyried pa ddata sy'n wirioneddol angenrheidiol i ddangos effaith proses Brexit, a sut y dylid ei gasglu.
- Sicrhau bod Llywodraeth Cymru ac Awdurdodau Lleol yn ymwybodol o allu a galluedd y trydydd sector i baratoi ar gyfer effaith proses Brexit, a bod mudiadau trydydd sector yn deall yr hyn mae Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol yn ei wynebu o ganlyniad i broses Brexit.
- Helpu mudiadau i ddeall yr agweddau niferus ar weithredu mae angen iddynt feddwl amdanynt, er mwyn ymdopi'n well ag effeithiau proses Brexit.

CYDNERTHEDD SEFYDLIADOL I DDELIO AG EFFEITHIAU BREXIT

- Adeiladu sgiliau a galluedd staff ac ymddiriedolwyr i ddeall y ffordd orau i fynd ati i ddatblygu cydnerthedd eu mudiad i ddelio ag effeithiau Brexit, gan gynnwys:
  - Galluogi ac annog mudiadau i gael amser staff ac ymddiriedolwyr i ganolbwyntio ar ddatblygu cydnerthedd eu mudiad o ran Brexit
- Adeiladu galluogrwydd mudiadau sy'n cael arian yr UE ar hyn o bryd i greu strategaeth ymadael â chyllid yr UE.
- Helpu mudiadau i ystyried modelau cyllido amgen a chydweithredu i wella eu cydnerthedd yn dilyn Brexit.
- Edrych ar y dystiolaeth ynglŷn â pha fath o gyllid sydd fwyaf effeithiol i alluogi cydnerthedd sefydliadol, a defnyddio'r canfyddiadau hyn mewn trafodaethau yn y dyfodol.

Y SAIL DYSTIOLAETH

- Canfod yr wybodaeth sy'n debygol o fod yn help sylweddol i ganfod a dangos effaith proses Brexit ar y trydydd sector, gan gynnwys:
  - a) Graddfa a natur dibyniaeth ar gyllid yr UE
  - b) Barn a phrofiadau'r mudiadau trydydd sector micro a lleol iawn o Brexit.
  - c) Parhau i gynyddu'r sail dystiolaeth ynghylch effaith proses Brexit sydd wedi cychwyn gyda'r ymchwil hwn.

CASGLIADAU

Er gwaethaf ei gyfyngiadau, mae tîm yr ymchwil yn credu bod gan yr ymchwil werth gwirioneddol. Am yr tro cyntaf, mae'n creu darlun o effaith bresennol ac effaith bosibl Brexit ar ddyfodol y mudiadau yn y trydydd sector yng Nghymru sy'n darparu gwasanaethau anstatudol, gyda'r nod o wneud gwahaniaeth positif o ran grymuso, cydlynid, cydnerthedd a ffyniant cymunedau.

Mae'n cyfeirio at yr hyn a ddisgrifiwyd gan ymatebwyr fel y "storm berffaith", gyda'r ardaloedd yng Nghymru sydd â'r angen mwyaf, (ac sydd wedi cael y lefelau uchaf o gyllid) y rhai sydd fwyaf tebygol o gael eu heffeithio gan ddirywiad economaidd yn dilyn Brexit, a'r heriau ddaw yn sgil hynny; gan adael cymunedau difreintiedig yn waeth eu byd a heb y cyfleoedd mae cyllid yr UE, a'r nawdd cyfatebol mae'n ei ddenu, wedi'i gynnig.

Mae'r adroddiad a'i atodiadau'n egluro lle mae bylchau mewn tystiolaeth, gan ei gwneud yn bosibl i'r sector i benderfynu pa rai o'r bylchau hynny sy'n ddigon pwysig i chwilio am ac i ddyrannu adnoddau i'w llenwi.

Gan edrych i'r dyfodol, mae'r gwaith yn galluogi WCVA, ei bartneriaid a'i gefnogwyr i flaenoriaethu eu gweithredoedd, o ran y ffordd orau i helpu'r trydydd sector i ymdopi ag effeithiau negyddol disgwylidig proses Brexit.

Mae angen adnoddau ar unwaith i alluogi'r sector i barhau i ymgysylltu â sefydliadau a rhwydweithiau Ewropeaidd. Mae WCVA wedi cychwyn ar y camau cyntaf o edrych ar ymgysylltu â'r Pwyllgor Economaidd a Chymdeithasol Ewropeaidd ac ar waith sy'n edrych ar natur y strwythurau y byddai angen eu rhoi ar waith i sicrhau parhad yn ymgysylltiad y trydydd sector fel trydedd gwlad ar ôl Brexit.

Hefyd, yn seiliedig ar ganfyddiadau'r adroddiad hwn, dylai cymorth pellach ganolbwyntio ar gryfhau'r ddealltwriaeth o effaith Brexit ar y sector yng Nghymru, drwy weithgarwch a fydd yn gwella gallu'r sector i fod yn fwy cydnerth i effeithiau Brexit

Y CAMAU NESAF

Gellid cyflawni hyn drwy gomisiynu gwaith sector penodol, wedi'i arwain gan sefydliadau ar effaith Brexit o fewn eu sector. Byddai hyn yn:

- Creu'r gallu i'r mudiadau sy'n arwain y gwaith yn eu sectorau i feddwl am yr hyn mae angen iddynt hwy, a'u sectorau ei wneud i baratoi ar gyfer Brexit.
- Ystyried y data y gallant ei gasglu i ddangos effaith Brexit a'i ddefnyddio i ddatblygu sail dystiolaeth fwy cadarn.
- Helpu i gynyddu sgiliau a dealltwriaeth o sut i adeiladu cydnerthedd yn benodol i Brexit.
- Y potensial i alluogi mudiadau sy'n cael cyllid yr UE i feddwl am gynllunio tymor hir lle mae hyn wedi'i amlygu fel risg ac yn angenrheidiol i gynllunio cydnerthedd.

Mae'r angen am y gweithgarwch hwn hefyd yn cyd-fynd â gwaith Fforwm Cymdeithas Sifil Cymru ar Brexit sydd wedi dangos nad oes gan fudiadau yng Nghymru ar y cyfan y gallu na'r ddealltwriaeth o sut mae a sut y gall Brexit effeithio arnynt i'w galluogi i weithredu ac i gynllunio.

Bydd hyn y galluogi ac yn annog mudiadau i weld cyfleoedd ac i symud ymlaen mewn ffordd bositif; gan feddwl, cynllunio a gweithio mewn ffyrdd newydd a hynny yn y pen draw er budd pobl a chymunedau ledled Cymru.